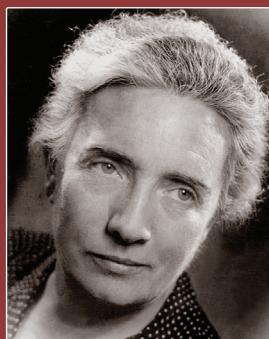
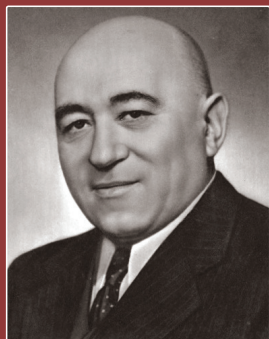

B. KÁDÁR ZSUZSANNA

SZERTEFOSZLOTT REMÉNYEK

POTOCZKY MÁRIA ÉS MAGYARORSZÁG, 1956.

KRONOSZ KIADÓ
ÁLLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRA

B. Kádár Zsuzsanna

Szertefoszlott remények

B. Kádár Zsuzsanna

SZERTEFOSZLOTT REMÉNYEK
Potoczky Mária és Magyarország, 1956

Kronosz Kiadó
Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
Pécs–Budapest, 2016

Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó és az Állambiztonsági
Szolgálatok Történeti Levéltára gondozásában
2016-ban megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

pdf ISBN 978-615-6048-04-2

Kiadja a Kronosz Kiadó
és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

Felelős kiadó
a Kronosz Kiadó ügyvezetője és az ÁBTL főigazgatója

Borítóterv: Molnár Icsu István

© B. Kádár Zsuzsanna
© Kronosz Kiadó
© Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

„Kevés az olyan esemény, amely a megfelelő időben történik meg. A többi pedig sohasem. A lelkiismeretes történész kijavítja ezeket a hiányokat.”

Hérodotosz

TARTALOM

Bevezetés – <i>A könyv meg a sorsa</i>	9
<i>Kéthy Anna előszava</i>	
<i>Maria Strasser könyvéhez (1957)</i>	18
I. Potoczky Mária – <i>A korai évek</i>	24
II. Perben és szerelemben – <i>A szocreál Mata Hari?</i>	32
III. Börtönévek – <i>Összezárva Kéthy Annával</i>	70
IV. Magyarország és 1956 – <i>Egy szemtanú beszámolója</i>	78
V. Az új haza: Ausztria – <i>A „második esély”</i>	109
A Potoczky-családfa	123
A kötetben szereplő fontosabb személyek életrajzai	125
Képjegyzék	156

BEVEZETÉS

A könyv meg a sorsa

Potoczky Mária 1956-ban, közvetlenül a magyarországi események hatására, németül vetette papírra emlékeit, gondolatait. Mindent maga gépelt be, még a friss élmények hatása alatt, szinte „önkívületi állapotban.” E spontaneitás erénye a könyvnek, ugyanakkor gyengesége is, de ekkor nem volt módja az adatok, időpontok ellenőrzésére. Különösen az 1956. november 10-e utáni időszak leírásában fordulnak elő pontatlanságok. Ezen eseményeket nem ő maga élte át, csupán másoktól hallotta. Ám miután a kéziratot több mint 30 év elteltével – kiadás előtt – újra kézbe vette, alig változtatott rajta.

De miért is íródott meg a könyv? 1956 novemberének végén későbbi férje, Peter Strasser egyik ifjúkori barátja, Matteo Matteotti rábeszélésére látott neki az írásnak. Matteotti egyike volt azoknak az újságíróknak, akik külföldi tudósítóként élték át az 1956-os forradalmat Magyarországon.¹ Leszerződött egy olasz kiadóval² és nem egészen két hónap leforgása alatt elkészítette a kéziratot, amelynek olasz fordítását Leo Valiani³ gondozta volna. Ám a szerződés ellenére sem jelent meg ekkor a kötet, csupán

---

¹ Lásd erről Matteo Matteotti: *Le rivoluzioni promesse*. Loffredo Editore Napoli, 2000.

² A Mondadori kiadó vállalta a könyv kiadását, eredetileg *Comunisti contro Mosca* címmel.

³ Leo Valiani (1909–1999) olasz politikus, újságíró, történész. Fiumei születésű. Beszélt magyarul.

néhány részlete látott napvilágot még 1957-ben, különböző olasz folyóiratokban.⁴

1985-ben párjával, dr. Christian Broda igazságügy-miniszterrel Milánóban jártak, és Potoczky Mária újra találkozott a rég nem látott baráttal, Matteottival. Szóba került a kiadatlan kötet is, s Matteotti úgy vélte, a téma aktuális. Felmerült, hogy a könyv Nagy Imre halálának 30. évfordulóján, 1988-ban jelenjen meg. Hosszabb időt vett igénybe, mire Matteotti talált egy új kiadót,⁵ így végül 1991 novemberében, a római „Camera dei Deputati” könyvtárban mutatták be a kötetet,⁶ amelyen szerzőként Potoczky Máriát Marie Potoky Strasser néven tüntették fel.⁷

Potoczky Mária bécsi barátai sürgették a német nyelvű kiadást is. A kéziratnak egyetlen eredeti példánya létezett csak, egy 35

1. kép Matteo Matteotti

2. kép Leo Valiani

3. kép Dr. Christian Broda

⁴ A *Tempo Presente* olasz folyóiratban, 1957 novemberében és decemberében Maria Potoczky Strasser cikke „I funerali di Rajk” címmel jelent meg. Nelly Vucetich fordította.

⁵ Lucarini volt az olasz kiadó neve. Matteo Matteotti írt egy közel nyolc oldalas kiegészítést Potoczky Mária könyvének végére – ez a német kiadásból hiányzik –, melyben saját 1956-os szerepéről is megemlékezik (235–242.).

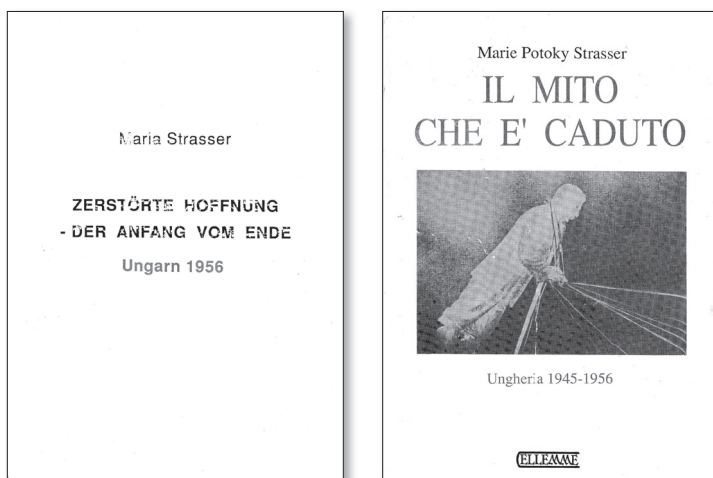
⁶ A könyvet a kétkamarás olasz parlament könyvtárában (a Szenátus könyvtára: „Giovanni Spadolini” Könyvtár és a Képviselőház könyvtára: Képviselőházi Könyvtár) mutatták be.

⁷ Marie Potoky Strasser: *Il mito che e' caduto. Ungheria 1945–1956* (Ellemme, Roma, 1991) 250.pp. (Prefazione di Kéthly Anna, Appendice: Matteo Matteotti.)

éves agyonhasznált, szakadozott iratköteg. A kéziratot ebben a formában az osztrák igazságügyi minisztériumban sokszorosították, hogy az érdeklődők számára hozzáférhetővé váljon. Végül 1992-ben jelent meg a német kötet Maria Strasser szerzői név⁸ alatt, a bemutatójára négy év múlva került sor Bécsben.⁹

A szerző rekonstrukciós kísérletét úgy jellemezhetjük, hogy egyfelől – nem „céhbeliként” – forrásmegjelölés nélkül dolgozott, a korszak, a téma és részben a körülmények sajátos egybeesése okán, másfelől – mintegy terápiás céllal – kiírta magából a saját történetét.

Sajnálatos, hogy nem a rendszerváltás idején jelent meg a mű magyar nyelven, hiszen Potoczky Mária akkor lényegesen többet tudott még 1956-ról, mint akár mi, történészek (természetesen eltekintve a kivételektől!). Manapság már 1956 elő- és utótörténetének témakörében könyvtárnyi szakmunka áll a rendelkezésünkre, így ez a lelkiismeretes, de amatőr rekonstrukciós kísérlet ma már kevésbé időszerű.

4. kép A könyv német és olasz kiadásának címloldalai

---

⁸ Maria Strasser: *Zerstörte Hoffnung – der Anfang vom Ende*. Ungarn 1956. (im Eigenverlag Maria Strasser, 333 pp.), Wien, 1992.

⁹ Paul Lendvai újságíró (Bécs) szíves közlése.

A könyv magyar nyelvű kiadási jogainak megszerzése után¹⁰ néhány, a korszakot kiválóan ismerő, a forradalom történetével foglalkozó kutatóval és kiadóval konzultáltam.¹¹ Többen kérlelhetetlen szakmaisággal gyakoroltak kritikát a lefordított mű egyes fejezetei fölött. Példaként álljon itt egy részlet a könyvből, ahol Potoczky Mária memoárirás közben dokumentumot is közlétesz, a MÉFB (Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottsága) október 28-i felhívását.

„Október 28-án az Eötvös Loránd Tudományegyetem központi épületében megalakult a Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottsága, amely magába tömörítette az összes értelmiségi szervezetet, írókat, művészeket, tudósokat, egyetemistákat egyaránt. A bizottság megalakulása után az alábbi felhívással fordult a lakossághoz:

»Magyarok! Polgártársak!¹²

A magyar nép hősi szabadságharca kivívta első győzelmét. Mint a rádióból már hallottátok, Nagy Imre miniszterelnök bejelentette legfőbb követeléseink teljesítését: az ÁVH felosztatását és a szovjet csapatok

¹⁰ Dr. Otto Müller levele Takáts Ádámmal, 2005. november 9. (A Szerző tulajdonában.) „Sehr geehrter Herr Rechtsanwalt, lieber Adi! Auf Grund deiner Anfrage erlaube ich mir mitzuteilen, dass ich mit Maria Strasser, die derzeit in einem Pflegeheim in Wien lebt, gesprochen habe. Sie hat sich selbstverständlich bereit erklärt, dass das von ihr geschriebene Buch über politische ungarische Verhältnisse in die ungarische Sprache übersetzt werden kann. Ich hoffe Dir mit dieser Mitteilung gedient zu haben und verbleibe mit freundlichen Grüßen, dein Otto.”

¹¹ Potoczky Mária olasz nyelvű memoárja szerepel az 1956 *kézikönyvében*. Főszerk. Hegedűs B. András; II. kötet Bibliográfia. Szerk. Litván György; Budapest, 1956-os Intézet, 1996. 151.

¹² Csak a rendszerváltáskor jelent meg ennek az 1956. október 28-i felhívásnak a szövege ismét. In: *A forradalom sajtója (1956. október 23. – november 4.)*. A válogatást készítette: Szalay Hanna. Budapest, Magyar Krónika (1989) 128–130.

kivonulását Budapestről. Hiába mesterkedett körömszakadtáig Gerő Ernő bűnös klikkje, hiába próbálta meg elszigetelni a forradalmi tömegektől Nagy Imrét, aki hosszú évek óta és elsőként szállt szembe a nemzetvesztő Rákosi-féle politikával: hiába rágalmazta ellenforradalmároknak, fosztogatóknak a hős felkelőket, hiába adott parancsot az ÁVH-nak a tömeggyilkolásra, hiába hozott nyakunkra idegen csapatokat, a nép ereje nagyobbnak bizonyult a terrornál és győzött. Halottaink vére nem hullott hiába. Egyszer s mindenkorra véget ért hazánkban az a szégyenletes korszak, melyben egy néptől idegen bünszövetkezet bitorolhatta a hatalmat és tarthatta rettegésben az igaz hazafiakat, párttagokat és pártonkívülieket egyaránt. Véget ért az a korszak, amelyben büntetlenül lehetett zülleszteni és kiárúsítani gazdaságunkat, természeti kincseinket. Véget ért a Rákosi-, Gerő-, Farkas-féle hazaárulók sztálinista politikája, mely ki akarta ölni a hazafiságot a nép és az ifjúság szívéből.

A győzelem e perceiben legelső kötelességünk, hogy meghajtsuk lobogónkat a hősök előtt. Dicsőség a szabadságharcos elődeihez méltó magyar ifjúságnak, dicsőség az elszántan harcoló munkásoknak, parasztoknak és értelmiségieknek, dicsőség derék hazafias honvédeinknek és rendőreinknek, akik az első perctől kezdve a nép mellé álltak, dicsőség mindazoknak, akik fegyverrel kezükben védték hadállásaikat a túlerővel szemben, és dicsőség az utca népének, mely halált megvető bátorsággal, fegyvertelenül vonult tüntetni a tankok és géppisztolyok elé. Köszönetet mondunk a szovjet hadsereg azon tagjainak, akik nem voltak hajlandók fegyverüket a magyar szabadság és a nép ellen fordítani.

Magyarok!

Büszkén állhatunk ismét a világ elé. Elszánt szabadságharcunkkal kivívtuk az egész világ haladó közvéleményének rokonszenvét és támogatását. Nemzeti becsületünk ismét teljes fényében ragyog.

Polgártársak!

A szovjet csapatok kivonulására ígéretet kaptunk. Ebben az országban most már a magyar népe a hatalom. A harcoló ifjúság mellé állt néphadseregünk, a rendőrség és a munkástanácsok, s a falvak népe.

Együttvéve elég erőnk van ahhoz, hogy megteremtsük független és szabad demokratikus életünket. Ezért a Budapesti Értelmiség Forradalmi Bizottsága arra kér minden hős felkelőt, minden fegyveres csoportot, valamint a munkás- és parasztfűsűságot, az egyetemistákat, a Petőfi Kör tagjait és a volt népi kollégistákat, hogy jelentkezzenek a nemzeti őrségbe, s a honvédséggel, a rendőrséggel és a munkástanácsokkal közösen biztosítsák az egész országban az áhított békét és nyugalmat. Reméljük, hogy további követeléseinket már békés úton, a kormánnyal egyetértésben vívhatjuk ki, a nép egységes erejével, a munkástanácsok intézkedéseivel, a falvak lakosságának demokratikus fejlődésével, a nemzetőrség és a többi hazafias fegyveres alakulat védelme alatt. Mindennemű – sztálinista vagy ellenforradalmi – restaurációs kísérletet visszautasítunk és visszaverünk.

Magyarok!

Lehetnek köztünk véleménykülönbségek, de a legfontosabb követelésekben egyetértünk, s javasoljuk a kormánynak, hogy a következőket tűzze ki programul:

1. A kormány haladéktalanul rendezze viszonyunkat a Szovjetunióval az egyenjogúság alapján. A szovjet csapatok kezdjék meg kivonulásukat az ország egész területéről.

2. Szüntesse meg a kormány a hátrányos külkereskedelmi szerződéseket. Hozza nyilvánosságra a már megkötött külkereskedelmi megállapodásokat, beleértve az uránércre és a bauxitra vonatkozókat is.

3. Általános titkos választásokat! A nép szabadon állíthasson jelölteket.

4. A gyárak, a bányák legyenek valóban a munkásoké. Gyárat, földet tőkéseknek, földbirtokosoknak vissza nem adunk! Üzemeink igazgatását a szabadon választott munkástanácsokra kell ruházni. A kormány biztosítsa a magánkisipar és a magánkereskedelem működését.

5. Szüntesse meg a kormány a kiszípolozó normarendezéseket. Gazdasági lehetőségeinkhez mértén emelje fel az alacsony béreket és nyugdíjakat.

6. A szakszervezetek legyenek a munkások valóságos érdekvédő szervezetei, szabadon választott vezetőikkel. Alakuljanak meg a dolgozó parasztnak saját érdekvédelmi szervezetei.

7. Biztosítsa a kormány a mezőgazdasági termelés szabadságát és biztonságát az egyéni termelés és az önkéntes szövetkezetek támogatása révén. Töröljék el a parasztnak kirabló, gyűlöletes beszolgáltatási rendszert.

8. Szolgáltatassanak igazságot és adjanak anyagi kárpótlást a tagosítással és egyéb törvénytelen intézkedésekkel sújtott parasztnak.

9. Teljes szólás-, sajtó- és gyülekezési szabadságot!

10. Október 23-át, nemzeti felszabadító harcunk kezdetének napját nyilvánítsa a kormány nemzeti ünneppé.

Budapest, 1956. október 28-án

A Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottsága nevében:

Egyetemi Forradalmi Diákbizottság: Pozsár István, Molnár József, Varga János

Magyar Írók Szövetsége: Erdei Sándor főtítkárn

Magyar Újságírók Országos Szövetsége: Haraszti Sándor, Vásárhelyi Miklós, Boldizsár Iván, Fekete Sándor

Magyar Képzőművészek Szövetsége: Bencze László, Somogyi József

Magyar Zeneművészek Szövetsége: Szervánszky Endre, Járdányi Pál

Az egyetemek tanárai részéről: Nagy Tamás, Major Máté, Kádár Iván, Markos György

Népi kollégiumok: Kardos László, Tőkés Ottó

Petőfi Kör: Tánczos Gábor, Nagy Balázs

MEFESZ [METESZ]: Liebig György¹³«

A legfőbb követelés ekkor a harcok azonnali beszüntetése és a fegyverszünet elrendelése volt. Ez végre be is következett, győzött a forradalom, és Nagy Imrének ezután nagyobb mozgásteret nyílt. A fiataloktól és a munkásságtól is kapott segítséget és támogatást a párt

---

¹³ Helyesen: Liebig György

központi vezetőségével szemben, melynek ereje ugyan percről percre csökkent, de még mindig elég jelentős volt ahhoz, hogy a további fejlődésnek útját állja.”¹⁴

Mindezek után joggal kérdezheti a tisztelt Olvasó, akkor miért is szorgalmaztam, hogy magyarul hozzáférhetővé váljon ez a könyv, amely oly sokáig az íróasztalfiókomban hevert? Le kell-e porolni, mi is – mai szóval élve – az „üzenete”?

Ismertem Potoczky Máriát. 1993-ban Bécsben találkozott össze a fiatal kutató és a sokat megélt és átélt idős, egyenes tartású, széparcú dáma. Schottengasse-i lakásán adta nekem levelezését Kéthly Annával – akkori kutatásom „alanyával” – és dedikálta olaszul megjelent könyvét.

A könyv magyarországi megjelentetésében dr. Otto Müller osztrák igazságügy-minisztériumi kabinetfőnök¹⁵ és az azóta elhunyt dr. Takáts Ádám zalaegerszegi ügyvéd segítettek. Paul Lendvai értékes tanácsait is megfogadtam, már csak azért is, mert egyike volt azoknak, akik a bécsi társasági életből ismerték Potoczky Máriát. A közeli baráttól, Dr. Heinz Fischer osztrák köztársasági elnöktől 2012-ben hosszú levelet kaptam,¹⁶ amelyben személyes élményeit osztotta meg a Strasser–Broda házaspárról.

A könyv magyar fordításán többen is dolgoztak az évek folyamán, Markos Juditnak, illetve férjének, Brenyó Józsefnek, valamint Márkus Rozáliának tartozom köszönettel.

1956 történetével kapcsolatban értékes szakmai segítséget kaptam Eörsi Lászlótól. Gyarmati Györgynek múlhatatlan érdemei vannak abban, hogy időről-időre rákérdezett az általa németül olvasott könyvre és sorsára. Majd 2015 nyárelőn lehetővé

¹⁴ Maria Strasser: *Zerstörte Hoffnung* i. m. 210–215.

¹⁵ Dr. Takáts Ádámmal 2007. szeptember 21-én jártam Bécsben az Igazságügyminisztériumban dr. Otto Müllernél, akivel interjút készítettem.

¹⁶ Der Bundespräsident, Dr. Heinz Fischer, Wien, am 20. April 2012. (a szerző tulajdonában)

tette, hogy kedvemre válogassak a kiadvány lefordított fejezetei közül, és készüljön *egy új könyv*, amelyben a családtörténetet én írom, az idézeteket pedig Potoczky Mária.

Azt a módszert követtem, hogy a könyv egyes fejezeteit, kiválogatott részleteit szerkesztettem bele¹⁷ egy általam kutatott és megírt családtörténetbe. Ezen keresztül is érzékelhető talán Potoczky Mária stílusa, egyénisége, s ahol kell, kiigazítom az emlékezet és az akkori információk pontatlanságait, felhasználva mai tudásunkat a forradalom időszakáról.

---

¹⁷ A Maria Strasser által jegyzett német nyelvű kiadás magyar fordítását használom. A könyv lefordított részleteit saját szövegemtől tipográfiailag elkülönítve közlöm.